

Трибуна Молодого Вченого

*Аксьоненко В.В.,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Інститут підго-
товки кадрів до органів юстиції України,
4 курс, 9 група*

ІНСТИТУТ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ПРОБЛЕМНА СКЛАДОВА АГРАРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Менталітет українців та недосконалість системи українського права та законодавства призводить до прискіпливої уваги за інститутом відповідальності з боку міжнародної спільноти. Актуальність дослідження цієї теми полягає в необхідності: по-перше, вирішення широкого спектра внутрішніх проблем, що виникли доволі давно і сприймаються в українських реаліях як цілком нормальне явище, по-друге, виконання вимог, що ставляться Європейським Союзом та світовим науковим прогресом.

Слід виділити основні проблеми, що склалися в даній сфері:

- відсутність єдиного підходу науковців до визначення аграрно-правової відповідальності;
- застарілість, розгалуженість та поверхневність законодавства щодо аграрно-правової відповідальності;
- прерогатива отримання власної вигоди над соціальною метою успішного суспільства.

Інститут відповідальності знайшов своє закріплення в значній кількості нормативних актів серед яких: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Кодекс Аліментаріус (Продовольчий Кодекс) (1981 р.), Конституція України (1996 р.), Закони України “Про охорону навколишнього природного середовища” (1991 р.), “Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів” (1997 р.), “Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції” (2018 р.), Земельний кодекс України (2001 р.), Цивільний кодекс України (2003 р.), Господарський кодекс України (2003 р.), Кримінальний кодекс України (2001 р.), Кодекс України

про адміністративні правопорушення (1984 р.). Також відповідні аспекти інституту аграрно-правової відповідальності закріплені або впливають з Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також з Угод Світової організації торгівлі.

Занадто значна кількість нормативно-правових актів аграрного законодавства призводить до того, що більшість норм, що стосуються відповідальності є бланкетними, відсильними або описовими і їх застосування окремо від норм інших галузей законодавства є неможливим. Існування такої величезної нормативної бази в аграрній сфері неминуче призводить й до виникнення колізій, що дає підставу будь-якому учаснику аграрних відносин тлумачити норми на свою користь й обирати ту норму, що влаштовує саме його. Сучасне українське законодавство в панівній своїй частині є відірваним від реальних життєвих умов, що призводить до існування норм-фікцій в негативному їх значенні. Досить часто приймаються закони, беручи до уваги лише теоретичні аспекти, взагалі не приділивши уваги та не здійснивши діалогу з сільськогосподарськими товаровиробниками України. Зараз Україна має виконати зобов'язання щодо імплементації норм Європейського Союзу, безвідповідальний підхід до цього процесу лише збільшить проблеми національного агропромислового комплексу. У свою чергу, введення європейських стандартів та нормативів має наслідком виникнення нових підстав аграрно-правової відповідальності та посилення відповідальності за вже наявні можливі варіації аграрних правопорушень.

Аграрне право є розвиненою галуззю права й, на перший погляд, нібито, для єдиного підходу до аграрно-правової відповідальності є все в наявності: чітко визначений суб'єктний склад, визначеність аграрних правовідносин, наявність норм, які передбачають підстави притягнення до відповідальності. Однак цих факторів недостатньо для якісного правового закріплення та ефективною реалізації норм відповідальності в агросфері. Розвиток законодавства залежить від наукової діяльності, адже підходи, що формуються на теоретичному рівні й підтримуються переважним колом провідних вчених, здебільшого знаходять своє закріплення в нормативно-правових актах. Діяльність Національної академії правових наук, вчених рад, залучення науковців до обговорення,

аналізу та експертизи тих чи інших нормативно-правових актів, ставить вагомі завдання перед науковцями і має бути орієнтиром для законодавця. Дослідження даного інституту аграрного права та проведенень конференцій та нарад щодо узагальнення підходу до розуміння аграрно-правової відповідальності є способами вирішення поставлених завдань, адже істина народжується лише в дискусії.

Економічна криза та нестабільна геополітична ситуація в Україні ставить суспільство та конкретного індивіда в хитке становище. Перебуваючи в якому, особа або особи, в якій би організаційно-правовій формі вони не існували як сільськогосподарський товаровиробник, постійно мають перед собою дилему щодо власних та суспільних інтересів. Будь-який приватний товаровиробник, особливо суб'єкт агробізнесу, зацікавлений у власному прибутку, що нерідко підбурює його до неправомірних дій задля власної користі. Ці неправомірні дії мають моральний та правовий рівні. Якщо у притягненні до морального не виникає жодних питань, то під час розгляду правової відповідальності, більшість неправомірних дій залишаються безкарними у зв'язку з деякими обставинами. Ці обставини являють собою прогалини та двозначне тлумачення приписів закону, критичне мислення товаровиробника, страх суддів за оскарження їх рішень, недолугість процедури і порядку притягнення до відповідальності та суб'єктів, що за це відповідають.

Варто відзначити, що все ж таки головні проблеми аграрно-правової відповідальності виникають саме на практиці, адже закріплення загальних та оціночних понять в нормі призводить на практиці до сладності або навіть неможливості доведення будь-якої неправомірної діяльності товаровиробника в аграрній сфері. Щоб зафіксувати переважну кількість правопорушень в аграрній сфері недостатньо діяльності суб'єкта, що наділений повноваженнями, щодо фіксування того чи іншого правопорушення. Більшість таких дій потребує відповідних навичок, техніки, залучення інших державних органів чи служб для підтвердження чи перевірки певних фактів. Відсутність хоча б одного з цих супутніх явищ, як наслідок, призводить до ухилення від відповідальності. Аналіз тільки норм, які передбачають конкретні правопорушення в аграрній

сфері та санкції передбачені за них, відображають безглуздість ситуації, що нині склалася. Навіть пересічній особі, не говорячи вже про зацікавленого сільськогосподарського товаровиробника, стає зрозуміло, в якому становищі знаходяться органи Національної поліції, нібито повноваження надано, але реалізувати їх у залежності від конкретної ситуації без залучення Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, Антимонопольного комітету, аудитора, експерта неможливо. Що ж тоді говорити про таких суб'єктів, як Державна екологічна інспекція або громадський інспектор з охорони довкілля.

Єдиним позитивом для інституту відповідальності в аграрній сфері є запровадження Hazard Analysis and Critical Control Points (система аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок) в Україні. Ця система дозволяє гарантувати виробництво безпечної продукції шляхом ідентифікації й контролю небезпечних чинників на всіх етапах виробництва продукції. Зараз дотримання стандартів НАССР є обов'язковим для всіх товаровиробників харчових продуктів в Україні. За порушення цих стандартів встановлена відповідальність, визначено порядок контролю, однак залишається проблема притягнення до відповідальності, адже необхідність доведення факту порушення потребує певного часу, що дає змогу правопорушнику створити умови для уникнення ним відповідальності.

Аналіз судової практики, надає змогу зробити декілька висновків: більшість справ закриваються на досудовому етапі, справи, що доходять до розгляду судом в гнітючій кількості приречені на крах через занадто слабку доказову базу на фоні надмірно складного порядку встановлення цих доказів.

Провівши дослідження даної теми, варто зазначити, що значну роль у складній ситуації в агросфері відіграє недосконалість інституту аграрно-правової відповідальності. В першу чергу, Україна потребує оновлення аграрного законодавства у цій сфері. Розв'язання проблеми інституту аграрно-правової відповідальності, як вбачається, стане передумовою для подальшого розвитку сільського господарства в Україні та розв'язання низки екологічних проблем в агросфері.

*Науковий керівник: доктор юридичних наук,
доцент Курман Т.В.*